

MULTUNK ÖRÖKSÉGÜNK

HOGYAN LETT A SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRBÓL MAGYAR NEMZETI MUZEUM?

A muzeumi törvényjavaslat első három pontja.

Korábbi két cikkünkben ismertettük azokat az indítékokat, amelyek József nádort arra bírták, hogy a Széchényi Ferenc által életre hívott Országos Könyvtárt széles körű tudományos és művészeti gyűjteménnyé, Magyar Nemzeti Múzeummá bővítse ki. Hozzáfogtunk annak az elaborátumnak a bemutatásához is, amelyet a nádor felhívására Miller könyvtárőr készített s amely mint a muzeumi törvényjavaslat kísérfirata az 1807. évi országgyűlés elé került. Említettük, hogy ez a tervezet 9 pontban adta elő a Múzeummal kapcsolatos problémákat. Most e pontok ismertetésére térünk át, mégpedig jelen közleményünk keretében az első három pontóra.

1/ Mely városban legyen a Múzeum elhelyezve?

Ez volt az első kérdés.

Különösnek tűnhet, hogy ilyesmi egyáltalában szóba jött, hiszen az Országos Könyvtár már állt, mégpedig - alapítójának intenciója szerint - az ország első nagyvárosában: Pesten. Kézenfekvő volt tehát, hogy a Könyvtárból kifejlesztendő Múzeum is itt legyen. Csakugyan a tervezet is ezt javasolta, ámde nem Széchényi alapító-oklevelének előírása alapján, hanem Pest város politikai, forgalmi és kulturális jelentőségére hivatkozva. Ugy látszik tehát, e fölöslegesnek tűnő kérdésre azért került sor, hogy a felállítandó Múzeumnak külön intézményi jellege azonnal kifejezésre jusson. Más szóval azt akarta a tervjavaslat burkoltan kimondani, hogy Széchényi Ferencnek a Könyvtár alapító-oklevelében foglalt jogai a Múzeum egészére nézve nem lesznek érvényesek: hatályuk továbbra is csupán a Múzeum kebelébe beillesztendő könyvtárra fog kiterjedni.

2/ Milyen legyen a Múzeum épülete?

Ez volt a 2. pontban foglalt kérdés.

Válaszként a tervjavaslat két elvi kívánalmat fejezett ki. Egyfelől azt, hogy a Múzeum nagyméretű, tágas művészi alkotásu palota legyen, méltó egy művelt nemzethez. Másfelől azt, hogy ujonnan emelt, kifejezetten muzeumi célra tervezett épület legyen, semmiesetre se átalakított régi objektum.

Hogy ez az igény annyire nyomtatékosan lett kimondva, annak nyilván oka volt. Tartani lehetett ui: attól, hogy a rendek - kulturális ügyről ló-

vén szó - takarékosagra fognak hajlani. Ezért látta szükségesnek a nádor még azt is, hogy a Múzeum-palota előre elkészített tervét, mint általa már eleve elfogadottat azonnal a tervjavaslathoz csatolja.

3/ Hogyan legyen az épület megtervezve?

Igy szólt a harmadik kérdés.

A javaslat idevágólag nagy vonalakban vázolta a térbeosztással kapcsolatos kívánságokat; felsorolta mindazokat a helyiségeket, amelyeket a muzeális gyűjtemények kiállítására, feldolgozására, illetve a kezelő személyzet elhelyezésére szükségesnek tartott. A tervezőnek e szerint a következő igényeket kellett kielégítenie. Feladata volt:

a/ a Könyvtár számára nagy nagyméretű diszterem /palatium/, továbbá két olvasóhelyiség /lectorium/, egy hivatalos iroda /cancellaria/, valamint egy őri dolgozószoba /conclave/.

b-1/ az Éremtár, a Régiségek és ritkaságok tára, a Fegyvertár, a Kömlékek tára, a Képtár, valamint a Természetrajzi és az Ipari gyűjtemény számára több különálló terem /atria/.

j/ a Múzeum tudományos tisztviselői és segéd személyzete számára 18 lakás /habitationes/, s az előbbiekre még 2 dolgozószoba /concloves/.

k/ restauráló műhelyek /officina/ céljára számos kisebb helyiség megtervezése.

Mindezekhez az igényekhez a már meglevő, illetőleg alakuló félben levő, vagy éppen csak tervezett gyűjteményrészekkel kapcsolatban az alábbi tájékoztató, részben indokoló megjegyzéseket fűzte.

A könyvtár (Bibliotheca)

A leendő Múzeumnak ez az alapintézménye - így kezdődik a kommentár - már meglehetősen fejlett állapotban van. Ez legfőképpen a halhatatlan érdemű Széchényi Ferencnek köszönhető, aki a tékát nemcsak könyvekkel, hanem sok másféle dokumentummal /kéziratokkal, térképekkel, képekkel, nemesi címerekkel/ is felszerelte s így a maga nemében európai viszonylatban egyedülálló intézményt teremtett. Sokat lehet köszönni másoknak is, azoknak a tudósoknak és irodalompártolóknak, akik a megnyitás óta eltelt 5 esztendő folyamán 2000-nél több kötettel gyarapították a törzsállományt. De a téka egyébként is szinte naponta gyarapszik új könyvekkel s régi kéziratokkal.

Elsőrendű kulturális közérdek, hogy ez a páratlan, becses nemzeti palládium fennmaradjon. A fenntartásához szükséges anyagi ellátmányról tehát minden körülmények között, mulhatatlanul gondoskodni kell.

Az éremtár (Nummophylacium)

Ez a gyűjtemény is - olvashatjuk tovább - Széchényi Ferenc áldozatkészségéből született. Széchényi volt az, aki a magyar királyok által kezdetől fogva veretett pénzémméket felkutatta, összegyűjtötte és 8 művészi kivitelű tárlóban elhelyezve könyvtárával együtt a nemzetnek ajándékozta. Tudni kell, hogy az éremgyűjtemény teljes értéke meghaladja a 30 000 ezüst forintot.

A pecsétgyűjtemény (Aparatus sphragisticus)

Ilyen gyűjtemény ez idő szerint még nincs - így szól tovább a tervjavaslat -, de létesítésére gyakorlati és tudományos szükség van. A bírósági joggyakorlat és a történetírás egyértelműen bizonyítja, mennyire fontos szerepet játszanak a pecsétek a régmúlt idők bizonyos problémáinak megoldásában. Pray Györgynek, a néhány éve elhunyt jeles hisztorikusnak egy posztumus munkája /Syntagmate historico de sigillis/ meggyőző tanuságtétel erről. Örvendetes, hogy egy, az egész hazában ismert és köztiszteletben álló mecénás, Rhédey Lajos vállalkozott arra, hogy létrehoz egy ilyen gyűjteményt a Nemzeti Múzeum számára. Kívánatos lenne, ha példáját mások is követnék.

A régiségtár (Cimelium antiquitatum, raritatum, pretiosorum)

Sajnos, - folytatódik a kísérszöveg - tulajdonképpen még ez a társam létezik. Pedig igen fontos lenne mindennemű régi, ritka és drága tárgyat - amely a hazában a honfoglalás óta vagy akár a korábbi időkből fennmaradt - feltárni és közgyűjteménnyé rendezni. Irányító szempontul egyrészt a műérték, másrészt a kegyeleti érték szolgálhat. E téren nem kell töretlen uton járni. Egyes nagyuri személyek és családok már létesítették efféle gyűjteményeket. Legnagyobb híre van a hg. Esterházy, a gr. Viczay, a br. Palocsay és a Marczibányi-féle régiségtárnak. Ám a közművelődést ezek nem szolgálják, mint-hogy a közönség elől el vannak zárva. Ez a körülmény is sürgeti egy ilyen cimelioteca életre hívását. Ami jelenleg e tekintetben rendelkezésünkre áll, alig több a semminél: néhány római agyag-hamveder, egy pénzérmével díszített ezüstpohár, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem zászlaja és más apróságok.

A fegyvertár (Promtuarium armorum)

Előkelő családok körében - olvashatjuk tovább - régóta szokásban van a hajdan használt fegyverek gyűjtése is. Egy katonanemzet számára, mint amilyen a magyar, az efféle gyűjteménynek nagy nevelő ereje lehet, mivel nemcsak az egykori harci módokra vethet fényt, hanem a nemzeti hősök, hadvezérek emlékét is illusztrálhatja. Hogy mennyi érdekes, tanulságos dolgot lehet e vonatkozásban összehordani, azt különösen a nemrég elhunyt br. Orczy Lászlónak /a költő Orczy Lőrinc fiának/ nagyszerű gyűjteménye igazolhatja. Nagyon indokolt lenne a Múzeum keretében is létrehozni egy ilyen tárat.

A köemlékek tára (Porticus lapidum, umnarum et statuarum)

A hazai tudományosság /Szamosközy, Tröster, Griselini, Fridvalszky, Hohenhausen, Seivert és Bod Péter/ - így folytatódik a magyarázó szöveg - évszázadok óta foglalkozik az országban szerteszét előforduló köemlékek tanulmányozásával és történelmi magyarázatával. Pannónia és dáciai régiségeinkre számos külföldi kutató is felfigyelt ugyanarra, hogy a leletek egy részét magukkal is vitték; ezek közül ma is sok látható a bécsi udvari könyvtár folyosóján.

De számunkra nemcsak az antik köemlékek érdekesek, fontosak a középkori templomok és várak romjai közül előkerülő kőfaragványok és szobrok is,

mivel ezek is becses történelmi tanulságokkal szolgálhatnak. Legfőbb ideje lenne mindezeket összegyűjteni és a Nemzeti Múzeumban kiállítani.

Az újabb szobrászati gyűjtemény megalapozásához adva van Messerschmidt híres pozsonyi szobrásznak néhány alkotása.

A történelmi arcképcsarnok (Pantheum virorum illustrium)

A nemzeti érzés és tudat nevelése érdekében - mondja tovább a kommentár - kívánatos lenne mindazon nagyságok /királyok, hadvezérek, főméltóságok/ arcképeinek összegyűjtése is, akik maguknak örök érdemet szereztek. Tudvalevő, hogy már a görögöknél és rómaiaknál is szokásban volt a nagyok emlékének ilyen megörökítése, s szokásos a jelenkori művelt nemzetek körében is. Nekünk sem szabad ezt figyelmen kívül hagynunk.

A természetrajzi tár (Camera rerum naturalium)

A korszerű közművelődés előmozdítása érdekében arra is szükség lesz - folytatódik a magyarázat - hogy a Nemzeti Múzeum a magyar haza természeti kincseit is bemutassa. Ősztönzőleg hathat e tekintetben, hogy nálunk is sokfelé találhatók már efféle magángyűjtemények. Mind a tudósok, mind az urí mükedvelők körében sokan foglalkoznak növény- vagy ásványgyűjtéssel. Az amatőr mineralógusok sorában gr. Brunszvik József, az amatőr botanikusok között gr. Andrássy Leopold tett szert nagy hírnévre. Sajnálatos tény, hogy gyűjtőink az itthon lelt természeti ritkaságokat olykor külföldre viszik, különösen Jenába, az ottani mineralógiai társaság muzeumába. Jó lenne ezt megelőzni s itthon összegyűjteni az ilyesmit. Természeti tárunk különben gr. Széchényi Ferencné, gr. Fekete Ferenc, Rhédey Lajos és Ott br. nagylelkű értékes ajándékaival máris megalapozottnak tekinthető.

Az ipari gyűjtemény (Gazophylacium technologico-manufacturarum)

Hogy a természet által szolgáltatott nyersanyagokból mi mindent tud a hazai szakértelem létrehozni - így zárul a hosszú tájékoztatás - azt is be fogja majd mutatni a Múzeum. Egy ilyen állandó kiállítással nyilván erősödni fog a hazai iparüzők öntudata és fejlődése. E tár berendezéséhez egy 1793-ban, Nagyváradon megjelent tanulságos könyv /Schedium de presenti statu fabricarum et manufacturarum in Hungaria/ szolgálhat támaszul.

Ime, ezeket a gondolatokat tartalmazza az 1807. évi muzeumi törvényjavaslat első három pontja. A 4. pontot, amely a muzeumi gyűjtemények, közöttük a könyvtár gyarapításának lehetőségeit mérlegeli, következő közleményünkben fogjuk ismertetni!

BERLÁSZ JENŐ

